

השיעור השבועי

גליון מס' 534

הרב המקדים: הרב'ג מרדכי אדרת שליט"א
רב קהילות בניו יורק

כתב וערך השיעור:

הרב דכיר פרץ שליט"א

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"כ היזדים ומשודר דרך הלוויין והרדיו ובקוויים רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

ר"ת	יציאה	כניסה	יירושלים
18:52	18:11	17:20	תל אביב
18:48	18:09	17:18	חיפה
18:49	18:10	17:18	באר שבע
18:51	18:11	17:19	

תצוה | י"א אדר תשפ"ו

דיני פרשת זכור

קריאת פרשת זכור מדאורייתא. כוונה לשם מצוה גם בפרשת זכור. לשם יחוד. טלטול ספר תורה לבית סוהר לצורך פרשת זכור. בדיקת מחשב לספרי תורה. ספר תורה משוח. שמיעת קריאת התורה בס"ת ומבטא אשכנזי לספרדי ולהפך. שומע כעונה בפרשת זכור. קניית מגילה מומעשר כספים. זכר למחצית השקל לתת לאברכים. קריאת המגילה ברמות. פרוז בן יומו. ירושלמי שקרא בליל י"ד בעיר על מנת להישאר בעמוד השחר ונמלך

זכור מן התורה

א. 'בשבת הבאה קוראים פרשת זכור, ובשבוע לאחר מכן פורים, להסמיך זכירת עמלק לעשייה של הריגת המן. ופרשת זכור, לרוב ככל הראשונים היא מדאורייתא, גם בזמן הזה שאנחנו לא יכולים למחות עמלק, וגם שסנחריב בבל את האמונת ולא יודעים מי זה עמלק, אבל צריכים לזכור את מעשה עמלק, וכשיבוא משיח צדקנו יגלה מיהו עמלק, ומיד נוכל למחות את זכרו. כך משמע מדברי התוספות (ברכות ז'), שקריאת פרשת זכור מן התורה, וכן כתבו תוספות הרא"ש, תוספות רבי יהודה החסיד (שם), תוספות ר"ש משאנץ (סוטה לג'), הסמ"ג (עשין קטז), הסמ"ק (סימן קמז), ספר החינוך (מצוה תרג'), הרשב"א (ברכות ז'), הריטב"א (מגילה יז'), הרא"ש (ברכות מז'), תרומת הדשן (סי' קט), וכן פסק מרן השלחן ערוך (סימן קמו סעיף ב, וסימן תרפה סעיף ז), וכתב (בס' תרפה ס"ז): בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבוא - להשכיר מלון או דירה - למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהן מדאורייתא. ע"כ. אין אפשר לגור במושב שאין בו מנין, שיעבור דירה, "בתוך עמי אנכי יושבת" (מלכים ב' ד, ג), ולו יצויר שגרים במקום כזה, יבואו למקום שיש מנין לשמוע פרשת זכור, כי היא מדאורייתא. וכך פסקו האחרונים, המהרש"ל (הובא בב"ח) - שהיה בדור של מרן - הב"ח והגמג' אברהם (שם), ועוד. לכן לפני קריאת פרשת זכור, רב בית הכנסת או הגבאי יאמר: רבותי, מצוות צריכות כוונה (ש"ע סי' ס"ד), צריך לכוין לצאת ידי חובת זכור.

כוונה לשם מצות זכירה

ב. בשו"ת ערוגת הבושם (סימן רה ב"ה והנלע"ד) - היה מרבני הונגריה - טען שלא צריך לכוין בפרשת זכור לשם מצוה, כי בעצם הזכירה מקיימים את המצוה. אבל המשנה ברורה (סי' תרפה ס"ק טז) והכף החיים (סי' קג) כתבו בפשטות לכוין לשם המצוה לזכור את מעשה העמלק, ובה יראה שאינו זוכר כמו היסטוריה, אלא בגלל ציווי הקב"ה לזכור. הכף החיים (שם) גם כתב נוסח 'לשם יחוד' לומר לפני קריאת פרשת זכור, אבל אנחנו לא נהגנו בזה. הנודע ביהודה (קמא י"ד סי')

1 מדברי הרב מרדכי אדרת שליט"א: ברשות מרן שליט"א, הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשנה כתב, שמי שהיה גדול מאד וברום המעלות, נקרא בשמו, כגון הלל ושמואי ושמועיה ואבטליון, מפני גודל מעלתם, כיון שאי אפשר למצוא כינוי לרומם בו את זכרם, כמו שאין מכנים את הנביאים. וכעין המבואר בגמרא (ברכות ג'), מעשה באחד שעלה להתפלל ואמר "האל הגדול הגיבור והנורא והאדיר והעיוז והחזק והאמין וכי", אמר לו רבי חנינא, וכי סיימת לומר שבחיו של ה' יתברך? כלומר, כיון שלא תוכל לומר כל שבחיו, גנאי הוא שאתה מוסיף על השבחים שנוכרו בתפילה כתקנת חז"ל (ע"ע מגילה יח). מרן שליט"א כמה שבחים שניתן לו מקטינים אותו, וכך היה מרן אביו וצ"ל, אין כוח בשכלנו להשיג את

ג) בזמנו יצא נגד הל'שם יחוד', ואחת הסיבות, כי פחד שאנשים יתפסו הטפל ויזניחו העיקר שהוא לימוד הש"ס וההלכות. ואנחנו אומרים 'לשם יחוד' במצוות מסוימות, כמו ספירת העומר, ויש שקמים מוקדם בבוקר ואומרים 'לשם יחוד' לפני הנחת ציצית ותפלין. על כל פנים בזכור לא נהגנו לומר 'לשם יחוד', אלא החכם ידפוק ויאמר: רבותי, לכוין לשם מצוה מדאורייתא.

מצוה דרבים

ג. מדברי הרא"ש (פ"ו דברכות ס"ב) משמע שהחיוב לקרוא בעשרה הוא מהתורה, שהרי בגמ' ברכות (מז:) מובא מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, ושחרר עבדו והשלימו לעשרה, כי עבד כנעני חייב במצוות כאשר, ורק כשנתן לו גט ושחררו וטבל מצטרף למנין. והקשו, איך רבי אליעזר שחרר את עבדו, הרי אמר רב יהודה כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר (ויקרא כה, טו) "לעולם בהם תעבדו", ותירצו: לדבר מצוה שאני. והקשו: מצוה הבאה בעבירה היא? ותירצו: מצוה דרבים שאני - והיא לא כל מצוה שרבים עושים אלא מצוה שאי אפשר לעשותה בלי רבים. וכתב הרא"ש, שרבי אליעזר שיחרר עבדו לצורך מצוה דרבנן, שהרי החיוב לומר קדיש וקדושה בצירוף עשרה הוא מדרבנן, כי מה שדרשו חז"ל (בברכות כא) שצריך עשרה, מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", ואתיא "תוך" "תוך" מאחי יוסף, זו אסמכתא בעלמא, שהרי הפסוק מדבר שאדם ימסור עצמו לקידוש ה' ברבים, כמו שהיה בשואה שמסרו נפשם. ומצא שאפי"ו שהוא מילתא דרבנן כגון לשמוע קדושה וברכו שלא מצינו לו עיקר מה"ת, אפ"ה דחי עשה דיחיד. והוסיף הרא"ש, שלא מסתבר ששחרר את העבד לצורך קריאת פרשת זכור שהיא מן התורה, דמשמע דבכל ענין איירי. וכתב התרומת הדשן (סימן קח) לדייק מדברי הרא"ש שפרשת זכור מדאורייתא ויש לקרואה בעשרה, שאם לא כן למה ישחרר עבדו לפרשת זכור, אכתי הוי מדרבנן. יש דוחים שהכח של חכמים לעקור דבר מן התורה.

גדולתו, אין לנו מספיק כלים לתפוס מה שמרן שליט"א אומר. ה' זיכה את הדור בכזה מורה הוראה שהוא מנהיג הדור.
דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לרב הגאון רבי מרדכי אדרת, רב קהילות חשובות בגרייט נק בניו יורק. הייתי אצלו לפני כמה שנים, וראיתי את הפעילות שלו, איך מחזק את הציבור, ספרדים, פרסים ובוכרים, והופך אותם לבני תורה, ממש אוהבי תורה ובניהם בחורי ישיבות בזכותו. הוא מעריך את מרן ואוהבו, כשמרן היה חולה הגיע במיוחד מניו יורק ונכנס לבית החולים הדסה עם ספר תורה לברך את מרן. הוא דבוק בהלכות של מרן ובדרכו, ומחזק את הציבור, ומחזיר אותם בתשובה, בורא נפשות רבות. נברך את כבוד הרב שיזכה עוד לעשות כהנה וכהנה, ירחיב גבולו בתלמידים, יפצו מעיינותיו חוצה ועוד יגדיל תורה ויאדיר.

ד. צריך לקרוא פרשת זכור דוקא מתוך ספר תורה, כך מדייק בספר האשכול (ח"ב עמ' לג) - רבי אברהם מהעיר נרבונה שבצרפת, נולד לפני כ-930 שנה, חמיו של הראב"ד בעל ההשגות - מדברי הגמרא במגילה (יה.ו.), שם מבואר שצריך לקרוא את מגילת אסתר מהספר, ואם קראה על פה לא יצא, ומקשה הגמרא מנלן, אתיא זכירה זכירה, שנאמר במגילה "והימים האלה נזכרים ונעשים", ונאמר אצל עמלק "כתוב זאת זכרון בספר", מה בפרשת זכור בספר, אף מקרא מגילה בספר. ולא מדובר בנייר נטול עץ שלנו אלא בקלף ודיו. לכן אם קרא את המגילה או רובה על פה לא יצא. רואים שהגמרא תפסה בפשיטות שבפרשת זכור צריך בספר. וכך מבואר מדברי המגן אברהם (ס"ס קלה) ושאר הפוסקים, שהתירו להביא ספר תורה אצל בני אדם החבושים בבית הסוהר לפרשת זכור, ואף בשלחן ערוך (סימן קלה סעיף ד) כתב: בני אדם החבושים בבית האסורים, אין מביאים אצלם ספר תורה. ובירושלמי (יומא פ"ו ה"א) מבואר שהולכים אחרי הספר תורה ולא מטלטלים אותו למקום אחר, שאין זה כבוד הספר תורה.² אבל לצורך קריאת פרשת זכור שהיא מדאורייתא התירו.³ וכן כתב המשנה ברורה (ס"ק מז). וכיון שפרשת זכור צריך לקרוא מספר תורה דוקא, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך (ס"א קמו ס"ב) לכן צריך לחפש את ספר התורה המהודר ביותר, לומר לגבאי, הספר תורה שקיבלת כתרומה, כתוב באלכסון, 'אחד למעלה ושבע למטה'... אבל לפרשת זכור צריך את הספר הכי מהודר עם אותיות יפות, וגם שעבר בדיקת מחשב, וגם שאינו משוח.

בדיקת מחשב

ה. כל תורם ספר תורה לבית הכנסת ידאג שישלחו את הספר לבדיקת מחשב, מלבד מגיה שעובר פעמיים במשך כמה שבועות על כל מילה, ובודק שאין פירושים דיבוקים ולא חסר מילים. הגאון הרב ואזנר (שבט הלוי ח"ו סי' ב) כתב שמעיקר הדין צריך לעשות הגהת מחשב, כי היכא דאיכא לברורי מבררין. אבל זה לא מוכרח, שהרי אחר בדיקת מגיה יש חזקה שהספר תורה בסדר, עד שאיתרע חזקתו וראה שחסר מילים, ולכן זו לא חובה.⁴ יש ראייה לכך מדברי הרא"ש בתשובה (כלל ב סימן ט), שכתב שיוצאים עם ציצית בשבת לרשות הרבים במקום שאין עירוב, ואף שהיוצא בשבת בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב חטאת (שבת קלט:), מהדין לא צריך לבדקה אם נפסלה, שאם כן נחוש גם שכאשר לבש אותה בירך ברכה לבטלה, והרי העולם לא נהגו לבדוק הציציות בכל שעה שמתעטפים בהן, ולא חוששים שהחוטים נתפסו בכסא ונקרעו באופן שפוסל, כגון שנקרעו שני חוטים כדי עניבה (עין שיע"ש סי' טב), כי יש לציצית חזקת כשרות. ומה שכתב הרא"ש בפסקיו (סוף הלכות ציצית) שהחרד לדבר ה' יבדוק הציציות לפני שמברך, אין זו סתירה, ששם מוכח שאינו אלא ממידת חסידות, אבל מהדין יש להעמיד הטלית על חזקת הכשרות שלה, וכמו שכתב הרא"ש בתשובה (יחזק דעת ח"ו סי' א). וגם בנידון שלנו יש לסמוך על חזקת הכשרות של הספר תורה, ובדיקת מחשב איננה מעכבת

² לכן הנמצא בבית האבל בשני וחמישי, ואין שם ספר תורה, ילכו לקריאת התורה בבית כנסת, ולא יביאו את הספר תורה לבית בשעת הקריאה, אבל לפני התפלה מכין מקום בבית לספר תורה ומותר. וכן הוא בבית חתנים שהיו נוהגים פעם.

³ ב"ה חצי נחמה שבכלא בארץ יש בתי כנסיות ובתי מדרשות, ויש ספר תורה, כמה פעמים היית בכלא, לא בשבילי ח"ו... הלכתי לתת שיעורים וראיתי שיש בתי כנסיות. פעם היה אסיר אחד אברך שבור שתפסו אותו על כספים, ואמרת לי, כשאתה נמצא כאן, תתפוס נושא מסוים ותחבר עליו חיבור, כגון כל דיני סומא, או כל דיני חרש, בקידושין, בגיטין, בתפלה, בצירוף למנין. יש להם ספרייה, וגם אוצר החכמה... תענוג! יש שם את כל היביע אומר והילקוט יוסף... כעבור כמה שנים בא אלי עם הספר, עשה לו כריכה יפה... ואמר: הרב, זה הספר שחיברתי בהתאם להצעה של כבודו. בחוץ לארץ יש בתי כלא קשים מאוד שאין שם ספר תורה, ולפני שבת זכור יתנו שוחד לסוהר ויעשו כל מיני השתדלויות להביא ספר תורה, ויקראו בעשרה יהודים.

⁴ הרב שטרנבוך כתב בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סימן צט) בשם רב אחד, שאסור לברך על ספר תורה שלא עבר בדיקת מחשב, וכתב שבדקו מאות ספרי תורה ומצאו ששמונים אחוז מהם פסולים. אבל להלכה בדיקה זו לא לעיכובא, ויכולים לברך ולקרוא גם בספר תורה שלא עבר בדיקת מחשב.

⁵ פעם תרמו ספר תורה לחזון עובדיה, וביקשתי שיעשו בדיקת מחשב ועשו, ולא יאומן, כעבור כמה זמן שקראו בו היה חסר מילה, איך המחשב ה'אהב' הזה לא

אחר שעבר בדיקת סופר מומחה. אבל לכתחילה ישלם שש מאות או שבע מאות דולר לבדיקת מחשב.⁵ ובשבת זכור יוציאו את הספר המהודר ביותר.⁶

ספר תורה משוח

ו. יש ספר תורה שהקלף משוח בסייד, ונוח לכתוב עליו, אבל יש בעיה של חציצה, שלא כותב על הקלף אלא על הסייד, ויש כמה מגדולי האחרונים שכתבו שאם הקלף משוח הספר תורה פסול, ומהם בספר בני יונה (סימן רעא), קסת הסופר (סימן ב סעיף יב בלשכת הסופר), חתם סופר (בהגהתו שם), תשובה מאהבה (סימן שצ) - תלמידו של הנודע ביהודה, לבושי מרדכי (ח"ו ד סימן קכח), תורה לשמה (סימן רמג) לרבינו יוסף חיים. אבל יש חולקים וסוברים שהמשיחה לא נחשבת חציצה, כי בקלף משוח האותיות יותר יפות, וכל לנאותו אינו חוצץ (סוכה לו.), וכך ההלכה מעיקר הדין. וכך כתבו מהר"י מינץ (סימן טו) - גדול חכמי איטליה, הזרע אמת (ח"ג סימן קלה), פנים מאירות (ח"ג סימן לב), בעל ההפלאה (בשו"ת גבעת פינחס סימן נו), מרן החיד"א (בבב"ר יוסף יו"ד סי' רעא סק"ו), רבי יוסף שאול נתנזון בשואל ומשיב (ח"ג סי' קב), המהרש"ם (ח"ב סימן נב בד"ה והנה, וח"ג סימן א), רבי יוסף ידיד הלוי (בשו"ת ימי יוסף בתרא עמוד שמה). בילקוט יוסף (סימן קמג סעיף כ) שיצא לאור לפני כ-35 שנה כתבנו שלכתחילה לא יקראו בספר תורה משוח, אבל אם אין ספר תורה אחר מהודר, מותר לקרוא ולברך על ספר תורה משוח. והבאנו את הפוסקים הנ"ל. חכם אחד כתב שזה לא נכון, והביא את הפוסקים החולקים, ודייק מיחזה דעת (ח"ו סימן נה) שדעת מרן זצ"ל לא לברך על ספר תורה משוח, אבל אלו דיוקים שאינם נכונים, וכי אחלוק על מרן, אהנו צמודים אליו, אם רבי לא שנאה רבי חייא מנין לו? (עירובין צב). גם מרן פסק שמותר לברך על ספר תורה משוח, וכך ההלכה למעשה. רק לכתחילה יהדר לקרוא בספר תורה לא משוח.

ספר תורה ספרדי

ז. לגבי הכתב של הספר תורה, ספרדים קוראים בכתב ספרדי ואשכנזים בכתב אשכנזי,⁷ ושניהם כשרים לכתחילה, והלומד בישיבה אשכנזית מתפלל בישיבה תפלה ישיבתית,⁸ ויוצא ידי חובה גם בספר תורה אשכנזי, וגם אשכנזי שלומד בישיבה ספרדית, ויוצא ידי חובה בספר תורה ספרדי. הגאון החזון איש בהתחלה פסל את ספרי התורה שלנו הספרדים, בגלל שכותבים את האות צ' עם ' ה' הפוכה, הראו לחזון איש מה שכתב בשו"ת שדה הארץ (ח"ג סימן יח) - להגאון רבי אברהם מיוחס, היה מגאוני ירושלים לפני מעל 250 שנה - שאין חשש בספרי התורה שלנו, ואמר שאינו מכיר ספר זה. בא אצלו הרב ישראל וועלץ - היה ראב"ד בודפשט, בעל שו"ת דברי ישראל (ח"ב בסוה"ס עמוד לו) - והראה לו שהחתם סופר (ח"ו ד סימן רסו) הכשיר לכתחילה את ספרי התורה שלנו שיש בהם צ' עם ' ה' הפוכה, כי העיקר שניכרת צורת האות, כמו שכתב הרמב"ם (פ"י מהל' סת"ם ח"א - טו), וזו כוונת הרמב"ן והר"ן (שבת קג). והחזון איש מיד הודה (ב"א ח"ו האו"ח סי' ג), לכן יוצאים בו ידי חובה לא מבעיא בכל השנה, אלא גם בפרשת זכור.⁹

ראה... פירושים ודיבוקים לא תופס, אבל מילים חסרות צריך לתפוס, כנראה היה למחשב וירוס... זה לא מאה אחוז אבל זו השתדלות.

⁶ בספר שלחן ערוך המקוצר (עמ' רעד) כתב, שהתימנים לא נהגו להקפיד להוציא את הספר תורה הכי מהודר. מה זאת אומרת לא נהגו, אז שינהגו, וכי זה לא מסתבר?! פרשת זכור היא דאורייתא, ולא כמו כל קריאת התורה שהיא חובת ציבור מדרבנן, לכן שינהגו גם הם להוציא את הספר תורה הכי מהודר.

⁷ התיק של הספר תורה של האשכנזים מצויין, הוא יותר קל... הבוקר התפללנו בכינור מטעם קו ההלכה, כיבדו אותי בפתיחת ההיכל, והיה ספר תורה כבד מאוד, אמרתי לעומד לידי, תיקח אתה, איך אפשר להרים... אם היה ספר תורה אשכנזי היה יותר קל. פעם היה שר האוצר פנחס ספיר, מומפלט מופא", כמו מר"צ, אבל לא שונא דת, אלא מכבד חכמים, ופעם הגיע לאיזה מקום, והביאו לו ספר תורה ספרדי כבד מעץ זית, והרים את הספר תורה, ואחרי כמה דקות אמר למישהו לידו, תתפוס את הספר, ונפל ומת. הרב יהודה עדס אמר עליו שזכה שנפטר לאחר החזקת הספר תורה, ויש לו זכות, שהיה עוזר לישיבות.

⁸ מרן זצ"ל לפני כ-35 שנה היה מקפיד על הבחורים שלנו בישיבת חזון עובדיה להתפלל בישיבה. פעם היה בחור חכמולוג שהיה הולך להתפלל בנץ החמה, וכשמרן הגיע לישיבה ועלה במדרגות סיפרתי לו על כך, ומרן העיר לו לפני כולם שצריך להתפלל בישיבה, כשתהיה אברך תתפלל בנץ...

⁹ פעם הייתי בג'ירלטר, והראו לי ספר תורה עתיק מלפני חמש מאות שנה, והסתקרנתי לראות איך כתבו את הצ', וכתבו כמנהגנו צ' עם ' הפוכה. אם החזון

כל אחד כמנהג אבותיו

ח. בחור שלומד בישיבה אשכנזית, כיום אפשר לו בקלות ללכת לישיבה ספרדית ולשמוע פרשת זכור במבטא ספרדי ובספר תורה ספרדי, כל אחד יעשה כמנהג אבותיו, "אל תיטוש תורת אבך", ויקיים בעצמו "ויגבה לבו בדרכי ה'". ובכל השנה מן הדין יכול לשמוע קריאת התורה במבטא אשכנזי ובספר תורה אשכנזי. כשלמדנו בישיבות אצל האשכנזים¹⁰, והיינו מתפללים בישיבה ושומעים מהם קריאת התורה, שהיא חובת ציבור ולא יחיד. אבל בזכור שהיא חובת יחיד ישתדל ללכת למקום ספרדים, וכן אם יש בישיבה ספר תורה ספרדי, יצאו הספרדים ויקראו בו פרשת זכור, וכמו שאמרנו באלול שילכו לחדר שיעורים ויאמרו סליחות. היו בחורים אשכנזים שראו ספרדים עושים כמו האשכנזים במבטא ובכלל, והיו צוחקים עליהם מאחרי הגב, זה משתכנז... אבל אנחנו היינו הולכים עם טלית עם פסים לבנים, ומברכים במבטא שלנו, והיו מכבדים. לא צריך רגשי נחיתות, כל אחד יכיר את עצמו.¹¹

לא מברכים על פרשת זכור

ט. חכמים לא תיקנו ברכה על קריאת פרשת זכור "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקרוא פרשת זכור", משום שאין מברכים על הקלקלה, וכמובא בגמרא (מגילה י:). אמר הקב"ה, מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה?! וגם פרשת זכור מטרתה למחות את זכר עמלק, ולכן לא מברכים על קריאתה. הרשב"א בתשובה (סי' יח) כתב עוד, שלא מברכים על מצוה שאין בה עשייה, והרי זכור הוא בפה ולא במעשה, וכמו תפלה, שלדעת הרמב"ם (רפ"א מהל' תפלה, ובספר המצוות עשה ה) מצוה מהתורה להתפלל פעם ביום, ולא מברכים עליה. וכיוצא בזה כתב בבית יוסף (סימן תלב) שלא מברכים על מצוות ביטול חמץ "תשבתו שאור מבתים", מפני שהיא בלב ולא במעשה. ועוד שעמלק בא על מה שרפו ידיהם מהתורה (בכורות ה:), והקריאה מזכרת עוון. וכן כתב היפה ללב (ח"ג סי' תרפ"א סק"ג).

לא להרעיש

י. בשו"ת בן ימין (סי' א-ד) כתב להזהיר גדולים על הקטנים שלא ירקעו ברגליהם, ולא ידפקו בשעת קריאת פרשת זכור ומגילת אסתר, כי צריך לשמוע כל מילה, וגם את תיבת "עמלק" ו"המן". וכן רבי אברהם פלאג' חיק תקנה זו. יש בית כנסת עם ציבור גדול של אברכים, ועושים שם קפצונים ורעש גדול, פעם אחת לפני ארבעים שנה התפללתי שם, ויותר לא באתי לשם בפורים, כי אי אפשר לשמוע קריאת מגילה כהוגן, ואם לא שמעו "המן" אחד לא יצאו ידי חובה.

מנהג הגר"א

יא. הגאון מוילנא (הובא במעשה רב סימן קלג) היה מקפיד לעלות לתורה לעליית מפס"ד בפרשת זכור. וכן נהג החזון איש (הובא בארחות רבינו ח"ג עמ' רלב). ופלפלו האחרונים למה נהגו כך, יש אומרים משום שמצוה בו יותר מבשלוחו (קידושין מא:), ולכן רצה לקרוא בעצמו. יש אומרים משום שצריך לצאת ידי חובה גם בברכות - ולא לענות ברוך הוא וברוך שמו - כך הורה החתם סופר (ארחות חיים לו"ג סי' קמ"א), ומכיון שהעולים לתורה לא שמים לב להוציא ידי חובה בברכות, עלו ובירכו בעצמם. אבל יש דוחים שהרי אלו ברכות התורה כמו כל קריאת התורה. והטעם היותר נכון, שהגר"א חשש שאין שומע כעונה בפרשת

איש היה חי הייתי מצלם ומראה לו... והעיקר כמו שכתב החתם סופר, רוח ה' דיבר בו. החזון איש היה פאר הדור והדרו, אף אחד לא מפקפק בגדלותו, היה גדול הדור, יושר עיונו מבעית, אבל היה בליטא ולא הכיר ספרדים ואת ספרי התורה שלהם, וכשראה לראשונה חשש, אך כשהראו לו חתם סופר מיד הודה. צדיקים מודים על האמת, זו גדלותם.

¹⁰ אז לא היו ישיבות ספרדיות, לא היתה רשת תלמודי התורה "בני יוסף" שיכינו לישיבות קטנות וגדולות, פעם עשינו חשבון כמה בחורי ישיבות ספרדים יש בארץ ישראל, אשכנזים היו הרבה גם מחו"ל, אבל ספרדים היו בקושי 250 בחורים בכל הארץ, בישיבת פורת יוסף שני סניפים, ישיבת הרמב"ם, שארית יוסף, וזהו. אבל היום יש שמונה מאות ברכסים, עוד שמונה מאות בבאר התלמוד, באר יהודה, יסודות בתל אביב, יסודות במושב יסודות, בית שמעיה, אבני נזר ועוד, והיום ישיבה בלי ארבע מאות או חמש מאות בחורים זו לא ישיבה...

זכור, שהרי בגמרא מגילה (יח.) דרשו, "זכור", יכול בלב? כשהוא אומר "לא תשכח" הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור? בפה. ואם כן יש לחוש שצריך להוציא בפה ולא מויעיל לשמוע מהש"ק, ולכן הגר"א עלה לתורה בפרשת זכור. אבל אם יש מאתים איש בבית הכנסת, וכי כולם יקראו מתוך הספר תורה?! אלא להלכה יוצאים מדין שומע כעונה, כי כל דיני האומר עוברים לשומע, ונחשב לו שקרא בפה, ומספר תורה כשר. כיוצא בזה לגבי קידוש הגמרא בפסחים (קז.) למדה ממה שנאמר "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בדברים, וחכמים תיקנו לקדש על היין, ודרשו מהפוסק "זכור כיין לבנון", או מהפוסק "נזכירה דודך מיין" (ע' תוס' שם). ובתורת כהנים (ר"פ בהקת) דרשו על הקידוש "זכור" בפה ו"שמור" בלב, ומעשים בכל יום שיוצאים ידי חובה מראש המשפחה, כאילו אמרו כולם בפה. ורק בליל הסדר שכל אחד כוסו בידו יש אומרים לקדש לבד.

עשרת בני המן בנשימה אחת

יב. הגאון ממונקאטש בספרו מנחת אלעזר (ה"ב סי' א אות ו) כתב, שכל הציבור צריכים לקרוא בפה בלחש יחד עם הש"ק את פרשת זכור, כי אין דין שומע כעונה בפרשת זכור. כיוצא בזה, כתב הראגצ'ובר בספרו צפנת פענח ח"ג (בהשמטות להל' גירושין פ"ב ה"יז) - הביאוהו בספר מקראי קודש (הלכות פורים סימן יג, עמ' צח) ובספר המועדים בהלכה (עמ' רא) - שבגמרא מגילה (סז:) מבואר שצריך לקרוא את עשרת בני המן בנשימה אחת, וכן נפסק בשלחן ערוך (סי' תרצ"טו). וכתב הראגצ'ובר שגם הציבור צריך לקרוא בפיהם את עשרת בני המן בנשימה אחת, ולא מויעיל שישמעו מהחזן ויעצרו את הנשימה, כי צריך לקרוא בנשימה אחת ולא לשמוע בנשימה אחת. והרי אפילו אם קורא ענין זה שלא מתוך המגילה אינו מעכב.

ישתק וישמע

יג. אולם לפי האמור בקידוש כל דיני האומר עוברים לשומע, גם כאן נחשב לשומע כאילו קרא בנשימה אחת, וכמו שנחשב לו שקרא מתוך קלף. הפוסקים מגדירים את דין שומע כעונה שתורת דיבור עליו, ולא תורת שמיעה, וזה תלוי במחלוקת רש"י ותוס' בברכות (כא:) ובסוכה (לח:). וכן הוא על פי מה שכתב הפרי מגדים (בפתיחה מוללת לאו"ח ח"ג אות כח) שדין שומע כעונה הוא מדין שליחות, ושלוחו של אדם כמותו. וכן על פי דברי החזון איש (או"ח סימן כט), שדין שומע כעונה הוא "התחברות השומע והמשמיע כאחד", כלומר שכל מעשיו של האומר מתייחסים לשומע. וכתב בשבולי הלקט (סי' קצח) בשם רבינו אליעזר ממיץ בספר יראים, שאם תופס בידו מגילת אסתר לא כשרה, לא יקרא עם הש"ק, אלא שומע ושותק, מפני שנותן דעתו על קריאתו באותה מגילה, והרי היא פסולה, ודומה לקורא על פה שלא יצא. וכן פסק בש"ע (סי' תרפ"ד). והוא הדין לפרשת זכור, שאם יקרא בפיו מתוך חומש, מגרעות נתן, ולכן ישמע מהש"ק הקורא בתורה, ויצא ידי חובה. וכן מתבאר בטורי אבן (מגילה י:).

לקנות מגילה ממועשר כספים

יד. טוב שיהיה לכל אחד מגילה כשרה, זה לא עולה יקר, ויכול לקנות ממועשר כספים, כי דבר שהוא חובה על האדם כמו תפלין של רש"י, לא קונה ממועשר כספים אלא מכספו, אבל דבר של הידור, כמו תפלין של ר"ת, וכן מגילה כשרה, יכול לקנות ממועשר כספים. פעם לא היו הרבה שבאים עם מגילה כשרה, ובי"א כשור דרא. גם האשכנזים יכולים לקנות מגילה ממועשר כספים,

" פעם הייתי במונסי בשבת ונתתי להם שיעור בענין חילוקי המנהגים בין האשכנזים לספרדים, מתגוררים שם כאלף ספרדים, וכשלים אלף אשכנזים, בשבת כולם עם שטריימל ובגדי שבת, ויש שם רב ספרדי שאומר לספרדים הלכות רק של אשכנזים, וכי אין לנו מרן השלחן ערוך, מי לנו גדול ממנו?! ואמרת להם את ההלכות שלנו, ושכל אחד צריך לנהוג כמנהג אבותיו. כשבאתי לצאת קפץ אלי אחד שנראה כמו 'אובמה'... נבהלת, והתחיל לדבר בעברית: כבודו כותב בליקוט יוסף... נרגעתי... הוא יושב ולומד כל היום ובקי בליקוט יוסף יותר ממני... אמר, למה בהרבה הלכות האשכנזים נוהגים כך והספרדים נוהגים כך, כשאני התגיירתי לא אמרו לי שיש שתי תורות, תורה אחת היא לנו, "תורה ציווה לנו משה מורשה קהילת יעקב" (דברים לג, ד), ולא "קהילות" יעקב... אמרתי לו, בדרך אסביר לך מאיפה נבע הדבר שהספרדים כמו מרן והאשכנזים כמו הרמ"א. הלכתי לאט לאט, היה שלג יותר מחצי מטר, והיה לי זמן להסביר לו, והקשיב כל הדרך. כשהגעתי לבית ואמרתי לו שלום, נאנח ואמר: הרב, כך נגזר עלינו, עד מתי?! אמרתי, זה זמני, כשיבוא משיח צדקנו כולם יעשו כדעת מרן... רק שיבוא!

פרוץ בן יומנו

זי. מה הדין לגבי מי שגר בתל אביב ובא לירושלים בפורים, וכן להפך, ירושלמי שנוסע לתל אביב לקרוא את המגילה. היה אחד הרב יצחק כהן ע"ה, שהיה ש"ץ מפורסם בבית כנסת הגדול 'אהל מועד' רח' שדל 5 בת"א, כשהיה בחור למד בפורת יוסף¹³, וביקשו ממנו שיבא לקרוא בת"א את המגילה, ושידרו את הקריאה בשידור ישיר ברדיו, היה רדיו חילוני, אבל הבינו את החשיבות, אז לא פחדו מהחרדים שיתרבו. ומרן אמר לו, אם אתה חוזר בלילה לירושלים ולא נשאר שם בעמוד השחר, אתה לא נקרא בר חיובא ואתה לא יכול להוציא אותם ידי חובה, לכן תבקש מהגבאי בשמי שיזמין לך חדר במלון דבורה ברחוב בן יהודה, ותישן שם. וכך עשה. ורק כשנמצא שם בעמוד השחר נקרא פרוץ בן יומנו (מגילה יט.). מדברי רש"י שם משמע שהכל תלוי בעמוד השחר, וכן משמע מהריטב"א והתוספות ר"ד ועוד. החזון איש (סי' קנא, קנב) למד אחרת בסוגיא, ולשיטתו הולכים אחר שקיעת החמה, אבל להלכה הרב פראנק (הר צבי חא"ח ח"ב סימן קיח, קיט, קכא, קכב, קכז) ומרן זצ"ל (יחזה דעת ח"ז סי' קט) סוברים שהולכים אחר מקומו היכן שיהיה בעמוד השחר.

קרא את המגילה ונמלך

יח. מה יהיה הדין בירושלמי שקיבל חדר במלון בעיר שקוראים ב"ד, ולא מצליח להירדם, הפעילו תזמורת חזקה והם משתגעים בפורים, ואמר לעצמו, אלך לישון בבית שלי, ובשעה 2 בלילה הזמין מונית ונסע לביתו בירושלים. אבל הוא כבר קרא את המגילה לציבור בליל פורים, ומסכנים אלה שיצאו ממנו ידי חובה, לכאורה יש לחוש שלא יצאו, כי התברר למפרע שהוא לא היה בר חיובא, כי לבסוף לא נשאר שם בעמוד השחר. ומה נאמר שדעתו היתה לישון שם ולהישאר בעמוד השחר, ואפילו שבפועל לא נשאר, יצאו ידי חובה, וכדברי הריטב"א בחולין (ק:) שכותב, שאדם שנטל ידים על דעת לאכול כביצה פת - 54 גרם, ובירך "על נטילת ידים", ולבסוף נמלך ולא אכל כביצה, אין ברכתו לבטלה, כי העיקר שבשעה שנטל ידים חשב לאכול כביצה. ולכאורה גם כאן, בשעה שקרא את המגילה חשב להישאר בעמוד השחר, ואף שחזר באמצע הלילה, יצאו ידי חובה.

הגאון החזון איש (או"ח סי' קנב סק"ו) כתב, שאם היה בדעתו בתחלת ליל י"ד ללון בת"א עד עמוה"ש, נעשה כבן י"ד אף אם חזר בלילה לעירו. דכל שהיתה דעתו להשתקע לאחר אור יום, נעשה פרוץ אף אם יצא קודם אור היום. אולם במשנה ברורה (סי' תרפח ס"ק יב) כתב בשם הט"ז, שאם חזר למקומו קודם עמוד השחר, לא מועיל מה שהיה בדעתו להשאר שם. ובאמת אין ראייה מהריטב"א, כי בנטילת ידים עשה מעשה נטילה וגמר את המעשה, רק חסר קיום התנאי לאכול כביצה, אבל כאן כל מה שמקיים מקרא מגילה בליל י"ד בגלל שדעתו להיות שם בעמוד השחר, וכיון שלא נשאר בעמוד השחר, מתברר למפרע שלא היה בר חיובא. ואברך אחד הראה לי מ"ש הפרי מגדים (סי' רפח סק"ו) שביאר בדעת הר"ן, דדוקא בקריאת המגילה של יום הדבר מעכב שיהיה שם בעמוד השחר, אבל בקריאת מגילה של לילה כל שדעתו להתעכב עד לאחר עמוד השחר חייב לקרוא את המגילה בליל י"ד, אף שאחר כך יצא לכרך. ועיין בשו"ת הלק"ט (ח"א סי' מח) ובחות יאיר (סי' טו) שהמפריש תרומה ונשאל עליה אינה ברכה לבטלה, ועיין ברמ"א (יו"ד סי' שכב).

כיוצא בזה יש לדון במי שקרא את המגילה במנין ראשון, ושוב קורא את המגילה במושב זקנים או בבית חולים, ובירך בשבילם, וכשהגיע לעשרת בני המן הסתכל עליהם וראה שכולם ישנים... אבל כשבירך היה בדעתו שישארו ערים, והוא לא אשם שנרדמו... יש לדון אם זה דומה לדברי הריטב"א. נמצאים כאן בחורי ישיבות ותלמידי חכמים, וכל אחד יפלפל בזה.

מלים מהיביע אומר, תכתוב מה שכתוב בלי לשנות. אטו זו דרכה של תורה, ואחר כך מפרסמים מכתבים בעתונות, שיש לקרוא ברמות ב"ד, על סמך אותן המחיקות... לא מובן. רבותי, לא להיות תמימים, "תמיים תהיה עם ה' אלוך" (דברים יח, ג), לא עם בני אדם, עולם ההלכה אינו הפקר. לכן אל תחששו, אני אומר בבירור מאה אחוז, שלהלכה יש לקרוא מגילה ברמות ביום ט"ו. וב"ה כולם ברמות קוראים בט"ו.

¹³ היה מקורב למרן, הוא וחכם יצחק אבא שאול, חכם אפרים לניאדו מברזיל ועוד, למדו כחבורים בפורת יוסף, ובכל יום בצהרים היו באים לביתו של מרן - שתמיד היה קשור לבני התורה - ולומדים דף היומי.

וכל שכן אנחנו הספרדים, שמרן לא הביא בשלחן ערוך דין מעשר כספים, אלא רק הרמ"א (סי' רמט ס"א), והאשכנזים מקפידים בזה יותר ומתעשרים מזה, אבל אצלנו זה בגדר מנהג חשוב, ולא דין גמור, וכמו שכתב הגאון רבי שלמה לניאדו בשו"ת בית דינו של שלמה (יו"ד סי' א).

זכר למחצית השקל

טו. בחודש אדר נותנים זכר למחצית השקל, וביום ששי היה השוויון 84 ש"ח, לפני שבועיים פרסמנו שטוב לתת 86 ש"ח, והדגשנו לעקוב אחרי השוויים בשוויו הכסף - 9 גרם כסף טהור. הסכום הזה כולל מע"מ, ומצד הדין אפשר אפילו בלי מע"מ, אבל במציאות לא יכול לקנות בכסף בלי מע"מ, רוב העולם חוששים שיתפסו אותם... לכן ישתדל לתת עם מע"מ. ומי שקשה לו, כגון שהם משפחה מרובת ילדים, לעצמו יתן 84 ש"ח - עם מע"מ, ולבני הבית פחות, או מטבע של חצי שקל לכל אחד. ויש לתת מעות אלו לאברכים, יבוא לראש כולל וישאל אותם מי האברכים הזקוקים ביותר, ולא יסתכל אם יש לו מכונית 'חיפושית' או פיאט... אלא מי שיש לו הרבה ילדים, וצריכים נעליים ובגדים ואוכל לכבוד החג. אמרו במדרש קהלת (פרשה יא): אם ביקשת לעשות צדקה, עשה עם עמלי תורה. אין צדקה חשובה יותר מלתת לאברכים ובני ישיבות, בפרט בדורנו, לכן לא יתן לסתם חלוקות אוכל, אלא לאברכים, ויתן להם בעין יפה כולל מע"מ. לא יתן לראש הכולל שיעביר לאברכים, כי אחר כך יקצץ ממה שבלאו הכי משלם להם... אלא יתן ישירות לאברכים. או שיתן ליתומים, לצערו הרב לאחרונה שמענו על כמה מקרים, השבוע הלכתי לנחם משפחה של יהודי תימני יקר מאוד שנפטר בגיל 49, היה אברך בכולל ליד ישיבת מיר, ובערב הולך לשחוט, והלכתי לנחם אותם, כואב הלב לראות שהשאר ילדים קטנים, בחורי ישיבות, מסכנה האלמנה, מה תעשה, איך תפרנס אותם? לפני חודש הלכתי להספיד אברך אחד מבית, הרב משה כהן זצ"ל, השאר אחריו 9 יתומים שהקטן בגיל 3, איך היא תפרנס אותם. לכן מצוה לתמוך בהם, ולתת זכר למחצית השקל למקומות כאלו.

קריאת המגילה ברמות

טז. תדעו שבשכונת רמות גם השנה יש לקרוא בט"ו באדר, כי היא נחשבת ירושלים לגמרי. הרב צביקה כהן סגן ראש העיר עושה הרבה השתדלות גם השנה, והחזירו את הקרוונים - בורגנין. חכם שלום זצ"ל לפני אחת עשרה שנה כמעט נישק אותי כשעשיתי את הבורגנין האלה... ושמו שמחה רבה, כי כאב לו כל השנים שירושלים ורמות היו כמו שני ערים, ומי שגר ברמות ויש לו הורים בירושלים, לא יכול לקרוא אצלם מגילה, וכן משלוח מנות. תדעו שעושים את הבורגנין לרווחא דמילתא, אבל מצד הדין גם בלי זה היינו אומרים לקרוא בט"ו, כי בבית יוסף (סי' תרפח) ובכסף משנה (פ"א מהלכות מגילה ה"י) הקשה קושיא על הרמב"ם, ותיריך שני תירוצים, לתירוץ הראשון סמוך צריך שיהיה עד שבעים אמה ושיריים - 35 מטר, ולפי התירוץ השני גם סמוך הוא עד מיל - 960 מטר. ורוב הראשונים תפסו שהעיקר שלא יהיה מרחק יותר ממיל. וכיום אין הפרש בלי בתים יותר ממיל. וגם שכונת רמות היא בתוך העירוב של ירושלים, וסברת השלטי גבורים (פ"ב דבבא בתרא) שהעירוב מחבר את העיר לכמה דברים. ועוד שמשלמים ארנונה לעיריית ירושלים, ולדברי הפרי מגדים (סימן תרפח מש"ז סק"א) אם באותו מקום משלמים מסים לאותה רשות של הכרך, הרי זה מחובר לכרך. וסברא זו רמזה כבר הריטב"א (מגילה ב). פעם עמדתי ליד בעלז וראיתי את כל רמות פרוסה לנגד עיני, והמאירי (מגילה ב: בד"ה אי"פ) כותב שאם כל אותו מקום נראה בעיר הרי הוא מצטרף לעיר. וכן רמות סמוכה לקבר שמואל הנביא, שנקבר במקום שהיה בו חומה מימות יהושע בן נון. בשו"ת הראשון לציון (ח"א חא"ח סי' ס) ובילקוט יוסף על פורים (במילואים שבסו"ס עמ' תתפד) הבאנו י"ג צירופים לכך, לא רק ספק ספיקא... ופשוט וברור שברמות קוראים את המגילה בט"ו.¹²

¹² היה חכם אחד שהוציא חוברת וכתב שלא מועיל הבורגנין וצריך לקרוא ב"ד, וכל שנה חוזר על זה, למרות שבנו בתים רבים בין רמות לסנהדריה והשתנתה המציאות, גם עשינו בורגנין וגם הבאנו י"ג צירופים, אבל הוא מתעקש. ביביע אומר ח"ז (חא"ח סי' נה, נט) כתב תשובה בזמנו לקרוא ב"ד, וכתב: שידוע שיש מרחק מרמות לסנהדריה יותר ממיל - 960 מטר. אבל היום כבר בנו בניינים ורחבת אוטובוסים. ומה עשה מחבר החוברת הנ"ל, ציטט את היביע אומר מילה במילה, ומשום מה כתב: יש מרחק וכו', ומחק שתי מילים "יותר ממיל". וגם בכל מקום שכתוב ברמב"ם "תיבת" ב"בורגנין" כתב "וכו". וכי אנחנו טיפשים, אם רוצה לחלוק בדרכה של תורה מותר, אבל מה אשמים הבורגנין שאתה נגדם... למה מוחק